

Алергія

Валянцін Акудовіч

Некалі ў мяне быў сябар — карачаевец Махці. Сталін выселіў ягоны народ у Казахстан. Махці нарадзіўся і рос сярод стэпавых прастораў.

Калі карачаеўцам было дазволена вярнуцца на радзіму, хлопец ня змог застацца з суайчыньнікамі — пасярод гор і далінаў ён пакутаваў на *алергію*. „У мяне *алергія* на Бацькаўшчыну“, — неяк з сорамам прызнаўся Махці.

Я кожны раз згадваю сябра, калі бачу, як блага робіцца якому чалавеку ад пачутага беларускага слова, ад пабачанага бел-чырвона-белага сьцяга ці герба Пагоня. Я гляджу, як ён смыкае вуснамі, шчэрыць зубы, курчыцца целам, і з жалем думаю — гэты чалавек хворы, у яго *алергія* на Бацькаўшчыну.

Хворы на *алергію* варты жалю ня менш, чым які іншы хворы. І было б залішне жорстка ганіць чалавека за нянавісьць да беларушчыны, калі яна чыніць яму адны пакуты. Таму я зусім ня маю намеру кагосьці ўпікаць.

Мяне ў гісторыі гэтай адмысловай немачы хвалюе іншае. Калі Махці казаў пра сваю хваробу, дык ягоныя вочы поўніліся сорамам. Чаму тады ў нашых людзей, якія маюць *алергію* на Бацькаўшчыну, вочы поўняцца нянавісьцю?

Альфабэт

Юрась Бушлякоў

Каб назваць мноства, у гэтым выпадку хапіла дзвюх зь яго адзінак — дзвюх першых паводле парадку грэцкіх літар — *альфы* й *бэты*. Некалі ў фінікійцаў, ад якіх пабагаціліся грэкі, *альфа* выглядала галавою быка, а *бэта* — домам. Таму, ясна, зусім нездарма скопішча літар назвалі *альфабэтам* — там яны ўсе, ад пачатку й да канца, ды шчэ й пры парадку. Зрэшты, парадак тут умоўны, і яго, як пацьвердзяць беларускія настаўніцы, далёка ня кожны ў нас ведае.

Як ня кожны ведае й пра тры нашыя *альфабэты* — кірыліцу, лацінку ды арабіцу. Самі беларусы парупіліся найбольш пра кірыліцу — за часы расейскага цара Пятра I новы шрыфт для яе стварыў амсьціславец Гальяш Капіевіч — нат называлі раней тыя літары беларускаю *азбукаю*, а ў XX стагодзьдзі мовазнаўца Янка Станкевіч назваў *капіеўкаю*. І карыстаюцца гэтаю *капіеўкаю* расейцы й баўгары, украінцы й сэрбы, ды і усе іншыя народы, якім за *альфабэт* ці, іначай кажучы, *азбуку* кірылічныя літары.

Грымоты гэтага стагодзьдзя скаланалі й беларускі *альфабэт* — давалі прастор і накідалі рамкі. Ня сталася ўсіхнаю літара *г* — на *ганак*, *гузік*, *гарсэт*; пільнуючы пралетарскае еднасьці, апекуны адпрэчылі на ўзьлёце *і*, пакасавалі пазычаныя ў пабрацімцаў-сэрбаў літары для [дз'] і [дж]; нават у нашае нескладовае згарнулі ў правох — зьвялі да аднае малое формы. Пераймаючы ад іншых, наказалі забыцца на *альфабэт* і ўзяліся вучыць *алфавіту*. Прышмелае *алфа* — зусім не бесканкурэнцыйная *альфа*, а ў позьнім *віце* — ужо пачужэлы ў замкнёным савецкім жыцьці родны дом. Адзін Янка Станкевіч, які ўсюдых жыў у беларускім часе, ня траціў надзеяў на наш ідэальны *альфабэт*: зважаючы на пераходы гукаў, ён кіраваўся бела-

рускаю дамэтнасьцю. О, А, Э — так пачынаецца Станкевічава *абэцада* — прээдэнт, які дазволіў спадзявацца, што ў наступным стагодзьдзі мы такі патрапім уладзіць наш *альфабэт* па-беларуску.

АМНІСТЫЯ

Сяргей Навумчык

Слова *амністыя* паходзіць са старагрэцкай мовы, дзе яно азначала „дараваньне“.

У юрыдычным сэнсе *амністыя* ўжываецца да пэўных групаў асуджаных і абвяшчаецца, як правіла, найвышэйшаю ўладаю — манархам, прэзыдэнтам, парламэнтам.

Звычайна *амністыя* прымяркоўваецца да нейкай падзеі ці да юбілею — у краінах з манархічным ладам гэта можа быць нараджэньне нашчадка трону альбо ягонае вясельле. У Злучаных Штатах, да прыкладу, — юбілей прыняцця Канстытуцыі. У Савецкім Саюзе *амністыя* гэтаксама абвяшчалася з нагоды юбілеяў — 50-, 60- або 70-годзьдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Напярэдадні гэтых сьвятаў родныя зьняволеных уважліва праглядалі газеты — інфармацыя пра *амністыю* змяшчалася ў самым непрыкметным месцы.

Самая масавая *амністыя* савецкіх часоў зьвязаная зь імем Берыі — пасьля сьмерці Сталіна ён выпусьціў на волю дзясяткі тысячаў крымінальных злачынцаў, большасьць зь якіх адразу ж вярнулася на свае „маліны“. Пры гэтым мільёны палітычных зьняволеных засталіся паміраць у ГУЛАГу.

У сучасную беларускую гісторыю слова „*амністыя*“ ўвайшло ў сувязі са зьнявольеньнем Аляксея Шыдлоўскага — пасьля знаходжаньня за кратамі яго *амніставалі* за два дні да сканчэньня паўтарагадовага тэрміну. Тым самым улада пакінула за сабой права на працягу 10 гадоў зноў кінуць яго за краты.

У Беларусі канца ХХ стагодзьдзя рэпрэсыўны змест укладаецца нават у словы, якія ў сьвеце атаясамліваюцца з гуманнасьцю.

АМОН

Сярэжук Сокалаў-Воюш

Абрэвіятуры — справа няўдзячная і нясмачная. Ад пачатку году была ў нашых плянах абрэвіятура *АМОН*, і ніводзін аўтар не пагадзіўся пра яе напісаць. Пра „БНР“ напісалі, нават пра „ЦК“ напісалі, а вось пра „*АМОН*“ — не.

Гэта, відаць, таму, што скарачэньне ня толькі чужое, а й ненавіснае.

Атрад Міліцыі Особого Назначенія, які мусіў бы выклікаць у народзе пацуцьці абароненасьці, упэўненасьці і спакою, выклікае нешта наўпрост процілеглае.

Асацыятыўна *АМОН* зьвязаны са словамі манкурт, зомбі, дубінка, разгон, зачыстка, катаваньне, зьдзек.

Спробы перакласьці *АМОН* на беларускую мову як *АМАП* да канца не прыжыліся.

Безаблічны, схаваны за шчытамі й маскамі *АМОН* усё ж складаецца з канкрэтных людзей. Як дзіўна, што ў іх ёсьць бацькі, каханья і сябры. І як дзіўна, што ў некага ёсьць сын, каханы ці сябра — *АМОНавец*.